Geta Deleanu - Pictori evrei în Muzeul de Artă din Constanța

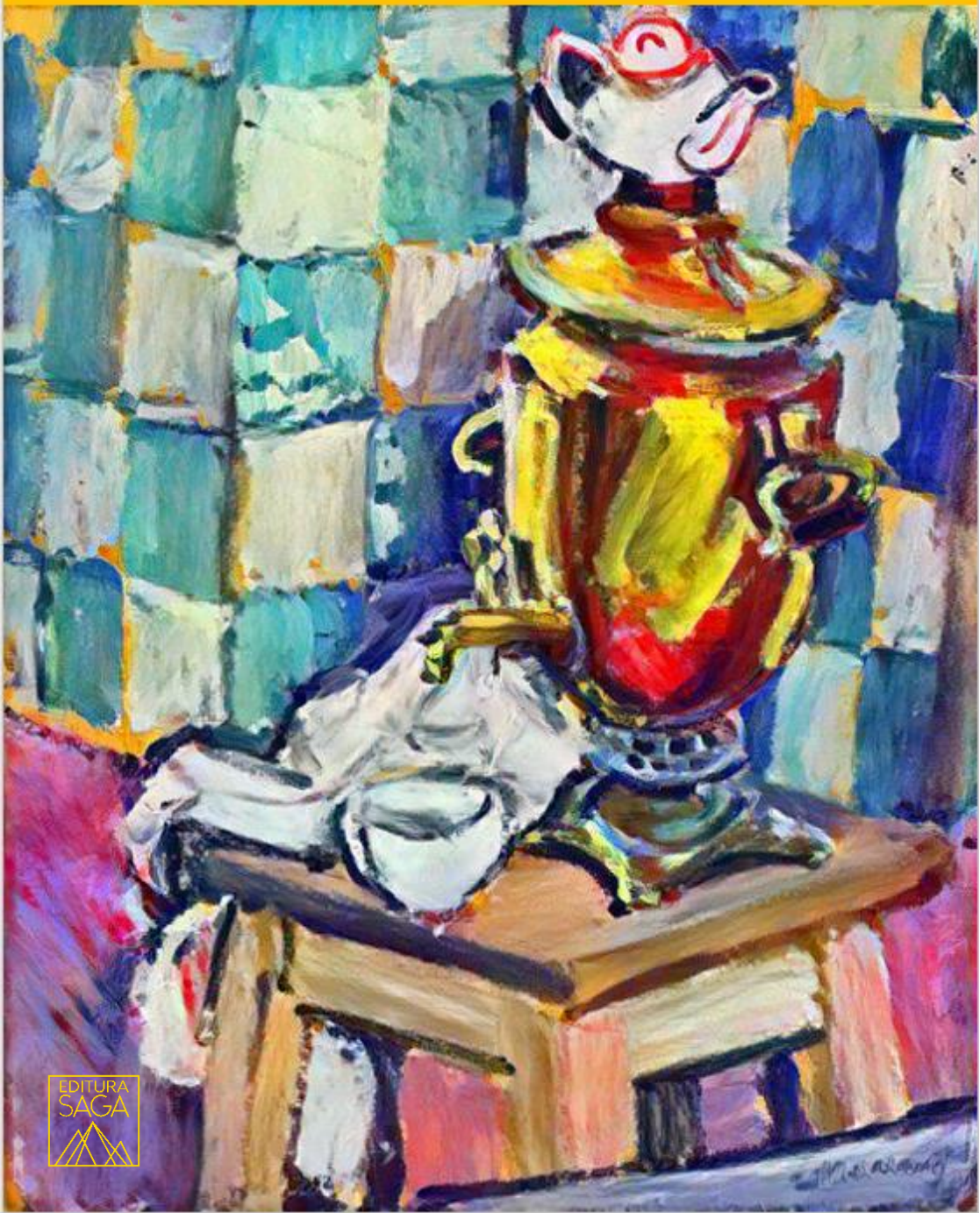

EDITURA SAGA

Geta Deleanu

Pictori evrei
în Muzeul de Artă din Constanța

-ebook-

© Geta Deleanu & Editura SAGA for this edition

Iulie 2022

Editura SAGA

Cuvânt de mulțumire

Adresez multumiri următoarelor persoane si instituții făra de care această carte nu ar fi putut fi redactată si tipărită: Doamnei Mirela Mira Turtoi, Președinta Asociației Artiști Dobrogeni, inițiatoarea publicării acestui prim volum al studiului meu despre pictorii evrei din Muzeul de Artă din Constanța, doamnei Mihaela Varga critic de artă, care a făcut prima corectură, domnului Mircea Stoian fotograf care a realizat nu numai imaginile după lucrări dar a și inițiat o primă machetă a coperților, păstrată în forma actuală. domnului Profesor Universitar Doctor Karol Friedmann, medic psihiatru, autorul prefeței, domnului Profesor Universitar Doctor Nicolae Rotund autorul prezentării cărții pe coperta a doua, domnului Valentin Vleju, domnului Mircea Boldea, doamnei Marieana Oleniuc, doamnei Profesoare Lucica Dușu care a realizat traducerea în limba franceză a prefeței, doamnei Georgiana Irina Coiciu pentru traducerea în limba spaniolă, domnului Ion Știubea, fost coleg de facultate pentru traducerea în limba ebraică doamnei Luminița Ciuflea pentru traducerea în limba germană. Și nu în ultimul rând adresez mulțumiri Conducerii Muzeului de Artă din Constanța pentru permisiunea realizării fotografiilor si a datelor de identificare.

Notă asupra ediției

Am publicat mare parte dintre studiile mele despre pictorii evrei din Muzeul de Artă din Constanța în volumele dedicate Colocviilor Naționale de Istorie, Istoria Artei Decorative, Conservare-Restaurare și Relații Publice în anii 2009 și 2011, în urma participării și susținerii acestor lucrări la Muzeul Naţional Cotroceni. Consistentele volume au apărut coordonate de doamna director (la acea vreme) Adina Renţea, precum și a cercetătorilor muzeografi dr. Mariana Lazăr și dr. Mădălina Nițelea, cărora le adresez mulțumiri. De atunci şi până în prezent, am aprofundat şi lărgit cercetarea mea pe care o ofer acum într-o formă publicistică îmbunătățită şi completată cu date noi, la care am avut acces în ultima perioadă de timp, printre multe alte treburi ce se ivesc zilnic într-un muzeu cu vizibilitate națională.

Geta Deleanu

Cuvânt introductiv

Expresia complexă a artei evreiești a însoțit poporul evreu în periplul istoriei sale existențiale cu o continuitate constantă atât în perioada de deznădejde, cât și în perioada de normalitate. Arta picturală nu a făcut excepție de la acest pattern de manifestare în întreaga ei plenitudine.Creativitatea a cunoscut culmi cu un surplus denoutate și inspirație modelată de multitudinea de trăsături de personalitate a diverșilor maeștri creatori de artă plastică. Teama tentației de reîntâlnire cu lumea" chipului cioplit" (a idolatriei) naște această rezervă în recurgerea la forma de exprimare pe cale grafică a pulsiunii de reprezentare configurativ-imagistică a chipurilor umane, a imaginilor cu impact afectiv-emoțional. Virajul spre artă s-a inspirat din experiența nemijlocită și dintr-o lume populată de trăiri legate de realitate, ca o completare a unor vise și proiecte din imaginar. Acestea reverberează într-o dimensiune valorizatoare a elementelor de argetip tradițional iudaic. Temele pe care artiștii evrei le au ancorate în subconștientul oniric de substanță iudaică alcătuiesc acea " patrie lăuntrică" ce o poartă cu ei în " diaspora veșniciei" mânati de un destin providențial de căutare a unei individualități ce le este hărăzită de Domnul (Dumnezeu -Tatăl) și o căutare obstinată a adevărului. Nici în culmea gloriei trecătoare(gloria mundi) nici în camerele

nemțești de gazare, acești obstinați căutători ai marilor adevăruri nu renunță la telul ce le este predestinat. E firesc ca într-o atare căutare febrilă artistul evreu să nu uite mesajul Credintei Sale monoteiste. Adaptând noi mecanisme de redare artistică a mesajului său, acesta reușeste o tranfigurare compatibilă cu dilemele vechi și noi într-o lume aflată într-o perpetuă modelare.Nu " chipului cioplit" pe care îl va regăsi într-o formă sublimată in mesajul Artei Sale. Cartea Pictori evrei în Muzeul de Artă din Constanța ilustrează interesul salutar al doamnei Geta Deleanu pentru arta pictorilor evrei de valoare universală.

Profesor Universitar Doctor Karol Friedmann
Medic Primar Psihiatru Doctor în Ştiinţe Medicale
Preşedinte executiv al Asociației Culturale de Prietenie România - Israel

Precizare

În documentarea pe care am făcut-o în vederea editării Catalogului Muzeului de Artă din Constanta în anul 1997 figurau, printre pictorii de care m-am ocupat, trei pictori evrei. Așa se face că am descoperit că Nicolae Vermont, Iosif Iser şi Samuel Mützner au origini evreiești. A fost prima mea întâlnire cu pictorii evrei din muzeul în care lucrez, aşa că am fost curioasă să aflu care dintre pictorii

români din muzeu au rădăcini ebraice. M-am apucat sa consult cataloage, albume, articole de presă, să răscolesc biografii dorind să aflu chiar mărturii verbale şi să merg pe urmele lor ca într-o cercetare detectivistă punând cap la cap datele obținute. Ceea ce mă impresiona era pregătirea lor în mai multe domenii artistice, nu numai în pictură. Părinții evrei stabiliți în România, așa cum s-au răspândit în lumea întreagă, au fost preocupați să dea copiilor lor o educație aleasă. Studiile de pian, educația artistică plastică, dar şi studiul arhitecturii şi literaturii erau domeniile predilecte ale educației copiilor evrei romani. Desigur că şi situația materială a părinților le permitea acest lucru. Călătoria mea prin universul creației pictorilor evrei a fost încurajată de două doamne ale artelor plastice românești: doamna Amelia Pavel, critic şi istoric de artă (evreică şi ea), precum şi doamna Monica Gorovei, pictoriță, profesoară de istoria artelor la Liceul Nicolae Tonitza din București. În vara anului 2009 am vizitat Israelul. A fost o călătorie pe care mi-o doream demult şi faptul ca am făcut-o a însemnat o realizare în plan spiritual şi intelectual.

Întâlnirea cu fostul meu coleg de facultate Ion Știubea la Ierusalim, care în calitate de corespondent al Televiziunii Române mi-a adus o serie de ziare redactate în limba română, a fost un nou punct de convergență cu preocupările mele. În ziarul „Viața noastră“ din data de 14-15 August 2008 am citit un articol ce se termina astfel: „Pe când o istorie a evreilor români de după război? Poate o scriu istoricii din Israel? De ce nu?“. Atunci am găsit o nouă argumentare a studiului meu.

Poate, cine știe? Cândva ar putea constitui o piesă într-un puzzle ce ar completa scrierea istoriei evreilor români. Poate o vor scrie istoricii din Israel sau cei din România!

Iată o provocare! Și de ce nu?

Din punct de vedere al conceptului de abordare al studiului, precizez că n-am inclus date biografice complete, nici scrieri ale artiștilor cuprinși în această cercetare. Biografiile lor pot fi găsite cu ușurință pe Google sau în alte surse ce țin de tehnologia avansată a comunicării. În ceea ce mă privește, m-am referit strict la lucrările pe care muzeul nostru le deține, descriind cel puțin câte una, din punct de vedere plastic.

Unii artiști – Iosif Iser, Margareta Sterian, Maxy și alții – au avut contribuții și în presa scrisă a vremii: studii, scrieri despre artă, interviuri, proză, poezii ș.a.m.d. Iosif R. Rosenbluth a studiat vioara și arhitectura, Margareta Sterian a realizat traduceri, a făcut scenografie, a scris poezii și literatură.

Studiul meu se referă strict la arta plastică și anume la lucrările prezente în Muzeul de Artă din Constanța. Am adăugat și o documentare de teren la Cernavodă unde Nicolae Vermont a pictat Biserica Ortodoxă Sf. Împărați Constantin și Elena. La sfârșit am completat lucrarea cu un interviu luat de mine pictoriței Medi Wechsler Dinu la vârsta de 104 ani și publicat într-o revistă de cultură de la Pontul Euxin.

La data redactării cercetării mele, doamna Medi Wechsler Dinu, acest fenomen al artelor plastice românești,

și-a expus lucrările într-o expoziție omagială la București, cu prilejul împlinirii vârstei de 107 ani, iar la scurt timp după aceea a încetat din viață.

Această carte se adresează deopotrivă publicului larg precum și cunoscătorilor interesați de expoziția permanentă a **Muzeului de Artă din Constanța** care cuprinde și pictorii descriși în acest studiu.

Introducere

Pictorii evrei din România au adus o importanta contribuție în arta românească și universală. Ei au îmbogățit imaginea picturii și a artei naționale cu lucrări originale, expresive și inedite prin subiectele și temele înfățișate. Câțiva pictori români de origine iudaică au fost vârful de lance al artei avangardiste în lume. Atât în literatură cât și în artă, mișcările artistice de protest au fost inițiate de evrei: *Tristan Tzara* şi *Marcel Iancu* au inițiat în 1916, dadaismul. Lucrări de pictură ale lui Victor Brauner, exponent marcant al suprarealismului pe plan internaţional, se găsesc în marile muzee și colecții particulare din Europa și Statele Unite. Muzeul de Arte Frumoase din Lyon expune un tablou al artistului plasat între lucrările lui Matisse și Picasso.

Unii artiști precum Nicolae Vermont și-au schimbat numele și s-au convertit la religia ortodoxă. Alții, s-au adaptat realităților social-politice ale țării. Este cazul lui Maxy care a deținut și funcția de director al Muzeului de Artă a României peste 25 de ani. Mulți dintre pictorii de origine iudaică au fost membri fondatori a unor societăți artistice cu renume în plastica românească: societatea „Ileana“, societatea „Tinerimea artistică“, apoi gruparea „Arta română“ la sfârșitul Primului Război Mondial. Traseul artistic și biografic al pictorilor evrei este aproape asemănător: au studiat în țară și în străinătate (la Paris și

München), au debutat cu expoziții personale și de grup, au călătorit, s-au documentat și și-au desăvârșit stilul.

După anul 1940, unii dintre ei s-au stabilit în străinătate (Marcel Iancu - în Israel, Arthur Segal – în Franța). Spre deosebire de alți artiști evrei care au trăit în Occident și au avut destine dramatice, daca nu chiar tragice (Modigliani, Soutine), artiștii evrei din România au avut drumuri clare și distinct conturate. Desigur ca mulți dintre ei au avut de suferit de pe urma prigoanei antievreiești mondiale, dar acest lucru l-am întâlnit mai rar în biografiile şi studiile dedicate lor care mi-au căzut în mână. Amelia Pavel spune că artiștii evrei români „au trăit și au muncit liniștit”.[1]

Dintre cei 31 de pictori evrei importanţi din România, nouă sunt expuși în Muzeul de Artă din Constanța. Aceștia sunt, în ordinea numărului de lucrări prezente în muzeu: *Iosif Iser* (cu cele mai multe lucrări - 12 - în momentul efectuării documentării pentru studiu), *Samuel Mützner* cu 5 lucrări (una expusă), *Nicolae Vermont* cu 4 lucrări (3 expuse), *Max Herman Maxy* (4 lucrări expuse), *Marcel Iancu* (o lucrare expusă), *Alexandru Ziffer* (o lucrare expusă), *Iosif R. Rosenbluth* (o lucrare expusă în cadrul Donației Cella Serghi), *Max W. Arnold* (o lucrare expusă) și *Margareta Sterian*, două lucrări expuse (în cadrul Donației Cella Serghi 1984, 1985).

În Muzeul de Artă din Constanța există de asemenea lucrări de pictură în tehnică mixtă semnate *Medi Wechsler*

[1] Amelia Pavel, *Pictori evrei din România*, Ed. Hasefer, Bucureşti, 2003.

Dinu, donate de artistă în anul 2009 la împlinirea vârstei de 101 ani cu ocazia expoziției omagiale organizate aici, precum și o donație semnată Arnold Dagani, care nu face subiectul acestei lucrări.

Geta Deleanu

Abstract

Jews were a dynamic and expressive factor in the artistic field creation in Romanian and universal art. In the field of avant-garde the Jews artists played a decisive role. So, Marcel Iancu, Max Herman Maxy, Victor Brauner and Tristan Tzara initiated in the ‘20s the art of protest towards the traditional culture. In the Art Museum from Constanta there are of the 31 important Jew painters from Romania, works of art signed by: Iosif Iser, Samuel Mützner, Nicolae Vermont, Marcel Iancu, Max Herman Maxy, Alexandru Ziffer, Iosif R. Rosenbluth, Max W. Arnold, Margareta Sterian, Medi W. Dinu and Arnold Dagani.

The year 2008 brought a new donation of an interwar artist alive: Medi Wechsler Dinu. At the age of 101 years old this Lady of Art took part to the ceremony organized with her consistent donation of paintings, most of them being painted in Balchik.

Resumée

Les juifs ont représenté un facteur dynamique et expressif dans l'art roumain et universel par rapport à la création. C'est surtout dans l'Avant-Garde que les artistes juifs ont joué un rôle décisif. Ainsi: Marcel Janco, Max Herman Maxy, Victor Brauner et Tristan Tzara ont initié, en 1920 l'art de protestation contre l'art traditionnel. Dans le Musée de l'Art de Constantza il y a onze (11) peintres juifs parmi les trente et un (31) importants peintres juifs de Roumanie. Il s'agit de Iosif Iser, Samuel Müntzer, Nicolae Vermont, Marcel Iancu, Alexandru Ziffer, Iosif Rosenbluth, Max Arnold, Margareta Sterian, Arnold Daghani et Medi Wecsler Dinu. En 2008 le musée a reçu la donation de Medi W. Dinu, a l'occasion de l'exposition commémorative de 101 ans. Elle contient plusieurs œuvres représentant, la majorité, des paysages de Balchik.

Iosif Iser

Iosif Iser pe numele său adevărat Iosif Isidor Rubinsohn s-a născut la Pitești (1881) și a murit la București (1958). A studiat la München şi Paris unde a cunoscut mari personalități ale artei occidentale fiind influențat în tehnică, nu şi în tematică, de expresionism dar şi de cubism şi abstracționism. Se stabilește la Paris (1908) în Montmartre (Rue de Turlac) şi frecventează Academia Liberă Ranson unde lucrează după modele. În Muzeul Louvre face copii după marii maeștri ai picturii universale cercetând legile compoziției, culorii şi proporțiilor. Frecventează desigur şi alte muzee pariziene, cartierele celebre şi trăiește din plin viața artistică pariziană. În același timp colaborează la revistele: „Témoine” şi „Le Rire” alături de Paul Iribe, după cum aflăm din monografia lui Marin Mihalache.[2] În trustul acestei din urmă publicații, artistul i-a cunoscut pe *Galanis*, *Forain* şi *Segonzac* şi a publicat articole şi grafică satirică ce apăreau simultan în trei țări: Germania, Franța şi Spania datorită revistelor ce făceau parte din trust: „Lustige Blatter“ şi „Simplizissimus“ din Germania precum şi „El Papitu“ din Barcelona. N. D. Cocea, celebrul jurnalist român, scria în presa vremii: „Iser nu e caricaturist în vechea şi răsuflata concepție a cuvântului. El nu râde, ci arde cu fierul roșu sau cu sfârcul biciului“. Cu referire la desenele lui Iser, Nicolae Tonitza îl consideră a fi „un maestru al liniei“. Drumurile

[2] Marin Mihalache, *Iosif Iser*, Editura Meridiane, 1970.

sale artistice îl purtau când în ţară, unde expunea, când la Paris şi München unde aprofunda studiile sale şi se alimenta din marea artă. Așa au făcut toți marii noștri pictori formați la școala liberă a muzeelor şi marilor academii occidentale. Pentru acest motiv, pictura noastră este profund legată de marea arta universală, de cultura evoluată a Franţei, Germaniei, Italiei. De fapt, marele salt istoric în urma căruia arta noastră a recuperat un secol de istorie, îl făcuse deja Nicolae Grigorescu, desprinzând pictura românească de academism. Pentru pictorii care i-au urmat, drumul era deja deschis. Revenind la Iser, în 1909 a organizat la Ateneul Român alături de prietenii săi francezi Derain, Forain şi Galanis, o expoziție care însă nu s-a bucurat de un răsunet pe măsură. Publicul nu era încă pregătit pentru receptare. Între anii 1913-1935, artistul a frecventat Dobrogea și Balcicul, deși Zambaccian notează în articole din presa vremii în calitate critic de artă şi eseist că l-a întâlnit pe Iser încă din 1910 în Dobrogea.[3] Balcicul l-a atras în mod special prin exotismul şi magia sa unice, iar contactul cu peisajul dobrogean a determinat schimbări în cromatica sa devenită exuberantă și mai luminoasă, iar tușele mai decise, mai ferme. Pofta de a picta este evidentă în toate peisajele realizate aici fie cu personaje (turci, tătari) sau fără. De altfel, criticul de artă Henry Focillon publica o serie de articole în care numea fenomenul de la Balcic „Școala de la Marea Neagră“. Iser pictează *Familia de tătari* începută la Paris în

[3] Krikor H. Zambaccian, *Însemnările unui amator de artă*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.

1914 și o expune la Salon d'automne în 1921, anul în care o termină de pictat. În această lucrare personajele (numeroase) sunt concepute monumental, așa cum obișnuia, abordate contemplativ, uneori ilustrativ în perspectivă plană. „Arta mea este reflexul șederii mele în Dobrogea… elementul static din Dobrogea s-a potrivit de minune cu temperamental meu", spunea Iser într-un interviu, după expoziția retrospectivă din 1936. În 1923 Iser pictează la Balcic alături de Ion Teodorescu Sion, Alexandru Satmari și Nicolae Dărăscu. În 1924 expune la Paris la Galeria Davambez, în 1926 la Galeria Marcel Bernheim, în 1931 la Galeria Druet, în 1948 la New York și în 1957 la Viena. Tematica abordată de artist este pasionantă: țărani, odalisce, arlechini și mai ales peisaje din Dobrogea, Balcic și Argeș.

„Îmi place să construiesc culoarea să-mi plămădesc picturile așa cum își plămădește brutarul aluatul" – spunea Iosif Iser în interviurile din presa vremii unde realiza și grafică publicitară: „Adevărul", „Furnica", „Facla", „Belgia Orientului". În pas cu activitatea intensă de creație în fata șevaletului, vin și expozițiile. Astfel expune la: Salon de Tuilleries, Paris (1924), Expoziția Internațională de la Dresda (1925), Expoziția Sezession, Berlin (1926) şi Expoziția Internațională de la Paris (1937), unde obține de altfel şi Marele Premiu. După al Doilea Război Mondial, în timpul căruia a suferit din cauza antisemitismului, Iser acceptă să picteze subiecte în ton cu cerințele vremii. Şi o face în mod excepțional în stilul deja afirmat şi în țară, dar şi în străinătate, mai ales în Franța, la Paris. Astfel, pictura sa tematică are o valoare artistică mare pe măsura talentului și

muncii în fata motivului pictural. Aici fac o mică paranteză pentru a constata faptul că dintre toți pictorii evrei pe care îi deține muzeul, Iser şi Maxy au prezentat un accent creativ pe temele impuse ale epocii, ambii din motive lesne de înțeles: suferiseră consecințele antisemitismului, iar Maxy acceptase postul de director al Muzeului Republicii Socialiste România. Felul în care au pictat, însă, face diferența specifică stilului şi modului de abordare a temelor impuse de regim. Stilul inconfundabil al fiecăruia, primul mai narativ, dar cu sevă şi vană de mare pictor, al doilea, Maxy, în stil constructivist, încorporat, alături de fovism şi expresionism, avangardismului. Poetul Ion Minulescu scria despre artist în cronicile vremii: „Pictura lui Iser place frenetic sau displace profund". La cafeneaua Oteteleşanu unde se întâlneau artiștii, ea fiind, după cum remarca Ressu, „un tragic înlocuitor al căminului, al atelierului, al libertății, Iser a realizat numeroase schițe, desene, caricaturi care întregesc mare parte din creația sa". „Adept al concepției că desenul este arta de a suprima, (Iser, n. n.) lasă la o parte inutilitățile, delimitează cu precizie zone, asemenea vitraliilor. Investită cu o anume capacitate sugestivă, linia mijlocește idei, sentimente, are plasticitate, o forță expresivă de o revelatoare semnificatei".[4] Iser insista mult asupra execuției desenului sau a portretului. Criticul şi istoricul de artă Radu Bogdan, evreu şi el, căruia i-a făcut un portret sub forma unui arlechin, văzut de mine în biblioteca sa, mi-a povestit că Iser era un fin psiholog, cunoștea omul după fizionomie, îl

[4] Marin Mihalache, *Op. cit*.

„scana“, cum s-ar zice acum, dintr-o privire, apoi lucra mult la un portret. Am găsit şi la Marin Mihalache observația aceasta: „Înainte de a-l duce la reviste făcuse de zece ori capul lui Sadoveanu“.[5] După cum am amintit anterior, la Paris cât şi la München, pictorul a avut modele culturale şi stilistice care i-au influențat, cum era şi firesc, maniera de lucru. Deși expresionismul din perioada müncheneză l-a interesat sub mai multe aspecte, stilul său sintetizează arta universală studiată şi cercetată în muzeele pariziene şi nu numai. Arta marilor maeștri: Veronese şi Tizian, apoi Renoir, Rubens, Dufy, Matisse şi Toulouse-Lautrec l-au format deopotrivă. Poetul avangardist Stefan Roll (soțul pictoriței Medi W. Dinu) observase faptul că arlechinii şi balerinele pictate de Iser se situează „ca factură, exprimare şi interpretare cromatică şi desen, lângă arlechinii şi dansatoarele lui Picasso“, iar George Oprescu considera că „în tehnica guașei, Iser n-are rival în pictura românească“. Ca şi momentul Balcic, întâlnirea cu Spania este un moment special în viața artistică a lui Iosif Iser. „În Peninsula Iberică a întâlnit o climă caldă, mediteraneană, precum şi un ciudat amestec de senzualitate şi ascetism; femei brune, cu mantilă şi văl de dantelă neagră, bărbați cu mijlocul bine strâns în brâu roşu peste negrul pantalonilor şi albul cămășii. O lume plină de contraste, cu un ritm de viață aparte, oferindu-i celui venit din altă parte şi cu ochiul neprevenit, senzații puternice, stridente chiar, odată cu amintirea unui trecut cu mărețe arhitecturi din care n-au rămas uneori decât urmele sau doar

[5] *Ibidem*.

numele".[6] Din această perioadă datează lucrările *Doamna spaniolă*, *Spaniolă în interior*, *Două spaniole* și altele. Gravurile semnate de Iser au un număr restrâns de teme: „tătăroaice, ţărănci din Argeş, odalisce şi balerine, femei în interior, câteva portrete (Suzanne Condall – modelul preferat), peisaje. În gravuri, Iser vădește claritate, forță expresivă și meșteșug".[7] De remarcat și faptul că la Paris, Iser a expus alături de Picasso, Pascin, Frélout, Laboureur în cadrul expozitiei „Societé des peintres et des graveurs indépendents".

Toate lucrările expuse în muzeul nostru dovedesc forță expresivă, cromatică suculentă, claritate și contur ferm al formelor, ceea ce-l fac pe Iosif Iser inimitabil. Aceste lucrări sunt: *Peisaj din Franța*, *Doamna spaniolă*, *Arlechin*, *Tătăroaice*, *Peisaj din Toledo*, *Odaliscă în albastru*, *Turci la Mangalia*, *Peisaj la Silistra*, *Femeie pe sofa* și *Compoziție*. Iosif Iser este o mare personalitate dominatoare puternică, polemică, considerând că arta nu poate fi decât o interpretare, o viziune proprie a realității. Îndrăzneț și neobosit, căutător și original, răzvrătit și nonconformist, Iser a înscris o frumoasă pagină în arta românească și chiar universală.

Lucrarea *Compoziție* (preluată de la Vila Neptun a lui Nicolae Ceaușescu) este o pictură amplă, dispusă pe orizontală, în care se desfășoară cel puțin două planuri distincte. Primul, în care se conturează în linii puternice angulare, figurile monumentale a două țărănci îmbrăcate în

---

[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*.

costum popular, una torcând fuiorul, cealaltă, cu mâna la falcă; în plan secund, stânga, câțiva țărani stau la sfat în fața unor case cu acoperiș înalt ce străpung cerul albastru plumburiu. Acesta străjuiește întreaga compoziție desfășurată în planuri ample, ferme, într-o cromatică închisă la culoare, chiar sobră și tristă. Tabloul este animat în dreapta de codița unui purceluș ce pare a fugi din cadru și de silueta în alb și roșu a unei femei, iar în stânga de o gâscă albă ce paște liniștit. Lucrarea este semnată în stânga jos și datată indescifrabil.

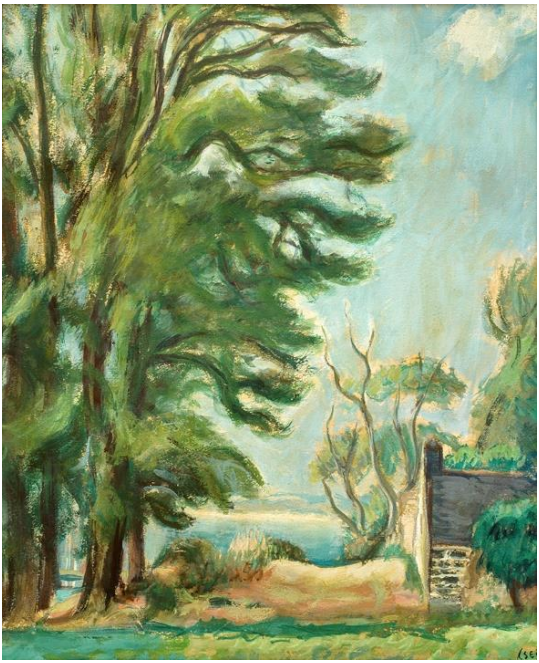

Samuel Mützner

Dintre pictorii evrei care expun lucrări în Muzeul de Artă din Constanta, Samuel Mützner este unul reprezentativ. S-a născut în 1884 și a murit în 1959 la București. A studiat la București între anii 1899 şi 1990 la Școala de Belle Arte cu profesorii Eugen Voinescu, George Demetrescu Mirea și Wladimir Hegel, ei înșiși artiști reputați. Următorii trei ani a studiat la Academia Bavareză de Artă cu Karl Raupp, Anton Ažbe, Simon Hollósy, după care pleacă la Paris (1903). Urmează cursurile Academiei Julien cu Jean Paul Laurens şi o absolvă în 1908, apoi continuă să studieze la Noua Academie de Pictură din Alger în 1910. Pasionat călător, a străbătut lumea în lung şi-n lat din Orientul Mijlociu (Tunisia) până în Oceania şi Japonia (unde a stat din 1912 pana în 1916), apoi în America de Sud, în Venezuela, la Caracas, din 1916 pană în 1918. Tinerii pictori de aici l-au îndrăgit şi l-au considerat mentorul lor şi chiar fondatorul Şcolii de Pictură venezueleană (neoficial). A făcut parte din Cercul de Arte Frumoase (Circulos de los Bellas Artes) avându-i colegi și învățăcei pe Armando Reverón, Federico Brandt, Abdón Pinto, Rafael Monasterios. Fascinat de lumină şi culoare, pasionat de ținuturi exotice, dar şi de oameni noi, artistul a ajuns asemeni lui Gaugain în cele mai îndepărtate colturi ale lumii. A ajuns pe Insula Margarita de pe coastele îndepărtate ale Venezuelei, unde a pictat mai multe pânze de format mic. Una dintre ele se află la Muzeul

National din Caracas denumit *Peisaj din Macuto*, ca cel mai vechi tablou achiziționat în 1918 după ce a fost expus prima oară la expoziția organizata de Clubul Venezuela din care artistul făcea parte. Cei doi ani de studii libere petrecuți de Mützner la Giverny cu Claude Monet i-au folosit enorm, francezul influenţându-l pe român în tehnica pointilistă, dar mai ales impresionistă. Stilul lui Monet s-a pliat în mod fericit pe temperamentul de mare colorist al lui Mützner. În Venezuela este socotit pictorul modernității și botezat Samys Mützner de către pictorii mai tineri venezueleni. Îndrăgostit frenetic de natură, artistul o pictează cu finețe, cu pasiune şi mai cu seamă fidel detaliilor semnificative. Lumina puternică ce pulverizează formele îl atrage lăsându-se transformată într-un personaj, de fapt, principalul personaj al fiecărei pânze. După căsătoria cu Rodica Maniu (1923), ea însăși o mare pictoriță, călătoresc împreună în ţară cunoscând oameni, peisaje, case vechi şi noi, luminișuri, poduri, flori pe care le pictează într-o ploaie de raze de lumini şi umbre, de nuanțe fine sau tușe mai ample, când linse, când vibrate. Astfel, Mützner, își îmbogățește tematica şi perspectiva asupra lumii satelor şi locuitorilor acestora, sub influenţa Rodicăi Maniu. După război a avut chiar o şcoală particulară de artă unde dădea lecții şi chiar era imitat de elevii săi. Unicitatea caracterului, temperamentului şi operei sale fac din Samuel Mutzner un artist din speța celor mari. Locul său în istoria artelor europene nu este încă suficient valorificat, opera sa nu este îndeajuns de bine cunoscută publicului, iar muzeele dețin relativ puține lucrări ale pictorului. Felul în care realiza dintr-un subiect banal o

capodoperă fac din Samuel Mützner un virtuoz al penelului, un pasionat al peisajului interior şi exterior, un geniu al interpretării în stil impresionist al motivului pictural.

Recunoscut mai cu seamă în țările Americii Latine unde a avut numeroase expoziții (la Caracas, Puerto Rico, Curaçao, Maracaibo), dar şi la New York, Sevilia, Sofia, Veneția, Praga și București. Mützner a fost apreciat şi cumpărat de către personalități de marcă ale culturii noastre: Mihail Sadoveanu, Dimitrie Gusti, Malaxa, Zambaccian, precum și de Regina Maria. Muzeul de Artă din Constanța deține cinci lucrări semnate Samuel Mützner: *Peisaj*, *Plase la uscat*, *Portret de femeie*, *Pe plajă* și *Vedere din Balcic*.

Lucrarea *Vedere din Balcic*, prezentă pe simeze, reprezintă Castelul Reginei Maria situat în golful Mării Negre. Peisajul este conceput panoramic în trei planuri succesive. În prim plan, stânga imaginii, observăm un copac mare înflorit, în plan secund golful văzut în „vol d'oiseau", cu marea mușcând adânc din țărm în două arcuri succesive, iar în planul îndepărtat dealurile albe de cretă specifice seducătorului Balcic. Pictat într-o cromatică pastelată în tonuri delicate de albastru, gri și alb, tabloul degajă o atmosferă de tihnă și viață liniștită într-un cadru natural binecuvântat de Dumnezeu. Lucrarea este semnată stânga jos şi datată 1936.

Nicolae Vermont

Pictorul Nicolae Vermont s-a născut la Bacău (1866) și a murit la București (1932). Este fiul unui negustor de materiale de construcții și profesor de limbi străine pe nume Iosif Grünberg. La vârsta de 8 ani ia lecții cu Nicolae Grigorescu, ceea ce a fost un privilegiu pe care alți pictori nu l-au avut. Grigorescu poposise în timpul verii la Bacău pentru a picta și a fost găzduit de tatăl lui Vermont, iar în schimbul chiriei oferea lecții micuțului Nicolae. De altfel, aici a și realizat pictorul nostru național multe din capetele de evrei binecunoscute în arta românească. Grigorescu îl sfătuiește pe tatăl lui Vermont să-l înscrie la Școala de Arte Frumoase din București, ceea ce acesta și face. În scurt timp, sub îndrumarea lui Theodor Aman, directorul Academiei, Vermont își însușește tehnica metalului. Apoi studiază la München în atelierele artiștilor Franz Defregger și Friz Uhde, reprezentanții unei picturi narative și religioase care vor influența concepția artistică a pictorului, precum și credința sa.

Astfel, Vermont se convertește la creștinism. Din această perioadă datează lucrările *Drumul Golgotei* și *Femeia adulteră*, precum și pictura murală a bisericii ortodoxe Sfinții Împărați Constantin și Elena din Cernavodă, Județul Constanța. Creația sa cea mai bogată este cea de până la începutul Primului Război Mondial. Călătoriile în Franța, Italia, Austria îi sunt folositoare, pictorul reușește să se

autodefinească în raport cu arta universală. Reîntors în țară înființează alături de Luchian, Kimon Loghi și alții societatea „Tinerimea Artistică“ (1901), „în ale cărei expoziții își prezintă lucrările, fiind adesea și în juriile ei“, după cum remarcă Amelia Pavel.[8] Din această perioadă datează numeroase peisaje influențate de Nicolae Grigorescu cu o ușoară aluzie la estetica semănătoristă. Nicolae Vermont participă de asemenea la „Expoziția Independenților” (1896) și fondează împreună cu Ştefan Luchian, Constantin Atachino şi alţii, Societatea „Ileana” cu o revistă pe care o și ilustrează (1897). Este încurajat încă de la prima expoziție personală (1895) de Nicolae Grigorescu și Ion Luca Caragiale, care îi achiziționează lucrări. Din perioada anilor 1901-1904 datează multe lucrări, desene, panouri decorative, gravuri, picturi realizate în țară, dar și în străinătate: scene pastorale la Casa Cantacuzino, azi Muzeul George Enescu, schițe stradale din București, Sibiu, Italia și Franța precum și panoul decorativ *Portul Constanța* distrus în timpul bombardamentelor din 1944.

Faptul că Nicolae Vermont s-a convertit la creștinism a avut consecințe interesante, constructive și folositoare pentru el însuși, dar și pentru arta românească. După cum am menționat anterior, lui îi datorăm pictura Catedralei Ortodoxe Sfinții Împărați Constantin și Elena din Cernavodă. M. D. Ionescu consemna:[9] „În 21 mai 1882 prin strădania preotului Dimitrie Chirescu se pun temeliile

---

[8] Amelia Pavel, *Op. cit*.

[9] M. D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, 1904, p. 69.

bisericii Sfinții Împărați Constantin și Elena din Cernavodă. Construită în stil bizantin – în formă de cruce cu o cupolă mare la mijloc – biserica îi avea reprezentați ca și ctitori pe Regele Carol și Regina Elisabeta. Fiind realizat din piatră, cărămidă și acoperit cu tablă, lăcașul avea amvonul și stranele sculptate artistic în lemn de stejar. Terminată și sfințită în 1895 la 5 ani după trecerea în neființă a celui care luptase pentru construirea ei, biserica avea deasupra ușilor la intrare următoarea pisanie: *Ziditu-s-a această Sfântă și Dumnezeiască Biserică cu hramul Sfinților împărați Constantin și Elena cu osteneala Domnului Atanasie Rădulescu și soția sa Elena și a fiilor Ecaterina și Constantin și a altor pioși creștini, care au binevoit a ajuta după puterile lor precum și cu puternicul sprijin al D-lui Ministru al Cultelor, Take Ionescu. Temelia s-a pus la anul Mântuirii 1882 terminându-se cu ajutorul lui Dumnezeu la anul 1895, spre mărirea Creatorului a toate și spre pomenirea celor ce s-au ostenit spre clădirea ei. Fiind pe scaunul mitropolitan din București, Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Primat al României D. D. Ghenadie, iar al Eparhiei Dunării de Jos Prea Sfinția Sa D. D. Partenie*".

Ioan Mușat scria: „s'a angajat pictorul P. Ioanid pentru spălatul picturii, reparațiuni, etc. cu suma de 100,000 Lei. S'a conservat întru totul caracterul picturii lui Vermont, afară de turlă, care este complect pictura pictorului Ioanid. Și în ce privește pictura, stilul e tot bizantin adică, reprezentând sfinți nimbați, figuri ascetice, iar podoaba veșmântară simplă. Multe din icoane sunt donate de credincioșii bisericii

și sunt executate cele mai multe de Vermont, iar altele de pictorul C. Ionescu, etc”.[10]

Mai recent se specifică faptul că: „Pictura bisericii a fost realizată de renumitul Nicholas Vermont, în tehnică fresco. În timpul războiului din 1916-1918 a suferit mari deteriorări din partea dușmanilor care au transformat-o în grajd și au făcut focul în interior. A fost refăcută și nesfințită de preotul Ioan Ciocan. În 1936, din grija preoților Constantin Coadă și Teodor Samoilă, s-a spălat pictura de pe pereți de către pictorul P. Ioanid care a repictat-o în întregime, inclusiv turla mare”.[11]

Datorită lecturării acestor documente cu informații oarecum contradictorii în anul 1995 am făcut o călătorie documentară la Cernavodă cu ocazia căreia am constatat că biserica se afla într-o stare critică din punct de vedere al conservării, în ciuda eforturilor preotului de atunci Gabriel Mascas care a realizat (cu ajutorul unei firme) o injectare cu silicon a temeliilor care erau roase de la infiltrațiile Canalului Dunăre-Marea Negră. Cu acea ocazie am scris un articol în cotidianul „Telegraf” în decembrie 1995, trăgând un semnal de alarmă referitor la această biserică de patrimoniu național. În anii 2005-2006 am realizat alte documentări găsind biserica într-o stare mai bună: nu se mai infiltra apă, dar din păcate în interior a rămas doar o parte din pictura lui Vermont (pe catapeteasmă), restul picturii fiind realizată de

---

[10] I. Mușat, *Monografia Dobrogei*, 1940, p. 48.

[11] Aurelia Lăpușan, Ştefan Lăpuşan, Theodor Birda, *Cernavodă 1995*, Editura Mondograf, Constanţa, 1995, p. 163.

pictori contemporani tocmiți special pentru a renova biserica.

În Muzeul de Artă din Constanța se află patru lucrări ale artistului: *Peisaj marin din Portul Constanța*, *Plajă la Dieppe*, *Peisaj marin* și *Florărească*.

Lucrarea *Peisaj marin din Portul Constanța* este o pictură în tonalitate albastru deschis dispusă panoramic, hașurată fin în creion acoperit de culoare. Compoziția amplă, construită pe orizontală reprezintă un vas de pasageri sosit în port, înconjurat de alte ambarcațiuni situate în plan îndepărtat, precum și de macarale schițate în tușe mici juxtapuse. Pictura *Peisaj marin*, scăldată în lumină și culoare înfățișează o scenă cotidiană din viața portului în care doi turculeți îmbrăcați în costume specifice. Unul cu spatele la privitor poartă o găleată în mâna dreaptă, alta jos, iar celălalt cu fața spre privitor, curăță strapontina care se prelungește în larg în marea ce leagănă în stânga și-n dreapta bărcile și șalupele aflate la cheu. Sclipirile apei şi luciul liniștit de oglindă al mării la țărm sunt redate în tuşe fine, sclipitoare, sugerând claritatea şi puritatea de cristal a apei, în ușoare unduiri ce parcă clipocesc lovindu-se de țărm. Verticalele catargelor din larg dialoghează cu orizontalele vapoarelor aflate la trase la mal, dar şi în orizontul mai îndepărtat realizând o mișcare ce animă tot peisajul. Fără îndoială, centrul de interes al lucrării îl reprezintă personajul din prim plan, aflat cu spatele la privitor, pe strapontina pictată în ocru vibrat. Lucrarea este puternic animată.

Peisajul *Plajă la Dieppe* este o pictură importantă din creația pictorului realizată cu câțiva ani înainte de a muri.

Impresionistă sub aspectul tehnicii cu unele aluzii pointiliste (ca și celelalte două prezentate mai sus), lucrarea dovedește adevărata măiestrie a artistului. Pictorul înfățișează privitorului „un ecran“ al vieții liniștite din stațiunea franceză Dieppe. Într-un cadru plin de lumină, sub un soare arzător, numeroase personaje situate atât în prim-plan cât și în plan secund îndepărtat populează plaja. În fundal, marea și cerul pictate în albastru de diferite intensități străjuiesc plaja animată de personaje înveșmântate în stilul epocii dar și de numeroase corturi portocalii. În prim-planul drept al lucrării, un grup compact de femei și bărbați se odihnesc pe nisip și pe șezlong privind în depărtare. Verdele bluzonului femeii cu pălăria care este aşezată pe nisip contrastează fin cu portocaliul auriu al corturilor, dinamizând compoziția. În centrul imaginii, pe un șezlong, un bărbat cu pălărie citește ziarul. Pe ultimul plan al descrierii, aproape de țărm plaja este animată de personaje în picioare și de corturile în dungi portocalii dispuse paralel cu linia de orizont. Personajele de pe țărm pictate în pete mici de griuri nuanțate diferit fac să vibreze tabloul la unison cu nisipul pietros din prim-planul imaginii realizat în pete mai mari. Tot peisajul este scăldat în soare și degajă optimism, strălucire și armonie. Lucrarea este semnată și datată dreapta jos (1929) cu trei ani înaintea morții artistului. Este fără îndoială una dintre capodoperele lui Nicoale Vermont realizată la sfârșitul carierei sale artistice.

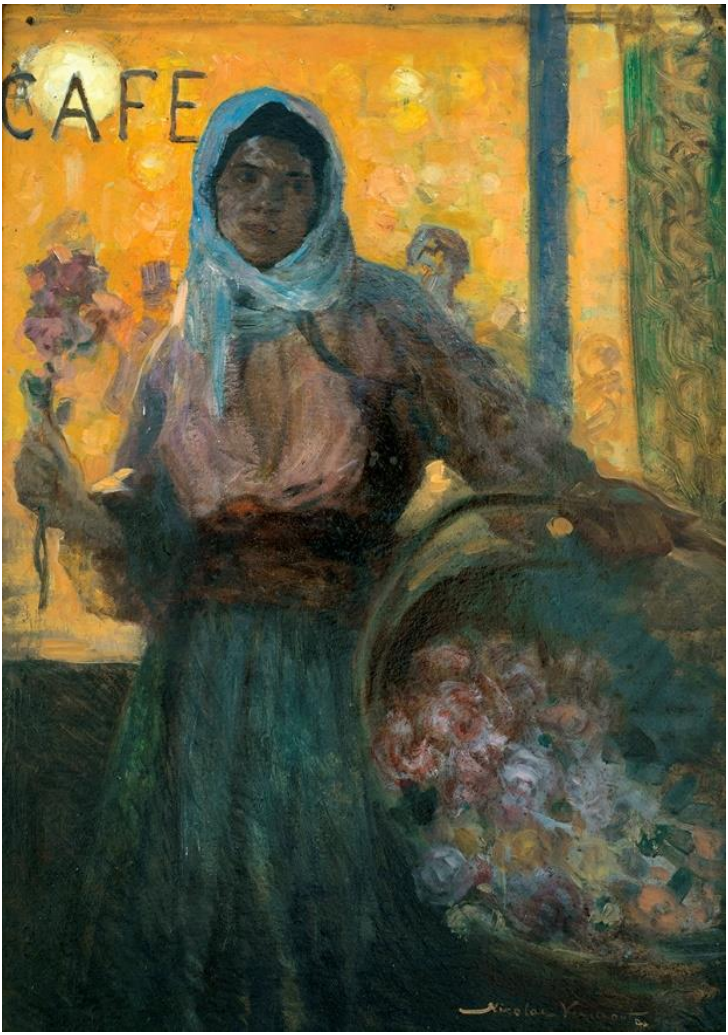
CAFE

Max Herman Maxy

M. H. Maxy s-a născut la Brăila (1895) și a murit la București (1971). Prin creația şi munca sa pusă în slujba artei, el face legătura picturii românești cu avangarda europeană pe care o reprezintă la Paris. Urmează cursurile Școlilor de Artă din București și Berlin cunoscându-i pe: Arthur Segal, Paul Klee, Hans Arp, Brâncuși, Mattis Teutsch și alții.

Maxy a participat la expozițiile grupărilor "Criterion", "Grupul Plastic" și "Contimporanul" al cărui membru fondator este. Alături de Arthur Segal este atras de mișcarea „November Grupe" care activa după unele principii pro-comuniste, cu revendicări specifice cum ar fi „ziua de muncă de 8 ore" cerută într-un cunoscut text al lui Arthur Segal, după cum afirmă Amelia Pavel.[12] Autoarea subliniază că: „După ce voga Bauhausului a pătruns începând din 1923-1924 în toată Europa, avangardiștii români s-au îndreptat – unii dintre ei – și spre arta decorativă și aplicată. Astfel, M. H. Maxy a înființat în 1925 Academia de Arte Decorative, unde au avut loc mai multe expoziții de grup cu artiști interbelici de marcă". Pictura lui Maxy s-a bucurat de aprecierea unor intelectuali de marcă ai culturii romanești precum Tudor Vianu şi Lucian Blaga. Iată ce scria Lucian Blaga în revista Cuvântul din 24 ianuarie 1926: „Vorbind de operele lor (Iancu şi Maxy, n.n.) în care sunt constructiviști,

[12] Amelia Pavel, *Pictura românească interbelică*, Ed. Meridiane, București, 1996.

(....) ei nu mai înalţă natura pe un plan abstract, ci clădesc – fie simfonic fie arhitectonic – complexități de linii şi culori ce vibrează în sine cum vibrează o catedrală ce nu seamănă cu nici un produs al naturii (....) Indiferent de ceea ce au realizat constructiviștii în operele lor din expoziția Contimporanului (între ele sunt fără îndoială opere de calitate), încercările lor merită o discuție principială, serioasă“. Iar Tudor Vianu în revista Mișcarea Literară din 6 decembrie 1924 remarca: „paradoxala structură de forme şi variata sclipire a culorilor. Cu tot acest contrast întâmplător, domnul Maxy mi-a apărut ca un temperament mai emotiv, mai apropiat de inspirația expresionistă, fie şi numai prin preocuparea de a concentra sentimentul (....)“. De asemenea, şi prietenul său poetul Stefan Roll (Gheorghe Dinu) scrie despre personalitatea şi creația sa: „Maxy a fost şi a rămas un incorigibil entuziast, fiind în același timp un meditativ, un preocupat de problemele mari care ni se puneau. Privind tablourile lui dintotdeauna, putem vedea acest duel dintre umbre şi lumini, de planuri dispuse după un dinamism care îi este propriu. Pictura lui (...) rămâne o pictură manifest pe două planuri:al contemporaneității şi al unui nou alfabet plastic”.[13] Temele abordate de Maxy au drept subiect aspecte din viața de zi cu zi, dar tratate în stilul său inimitabil, o combinație de constructivism cu un expresionism liric, aş spune.

---

[13] Ştefan Roll, Prefață la *Catalogul Expoziției Retrospective București M. H. Maxy*, Sala Dalles octombrie – noiembrie 1965.

În Muzeul de Artă din Constanța, pictorul este prezent pe simeze cu patru lucrări: *Fata cu chitara*, *Tulpină cu altoi*, *Natură statică* şi *Peisaj din Reșița*.

Lucrările sunt inegale valoric dar întregesc imaginea de ansamblu asupra creației acestui pictor de vocație care a deținut și funcția de director al Muzeului de Artă al României peste 25 de ani. *Fata cu chitara*, asupra căreia ne oprim, este o compoziție dispusă pe verticală, de dimensiuni relativ mari într-o cromatică armonioasă bazată pe roșul stins al rochiei tinerei, care pare a intona acorduri de chitară. Rochia fetei este ușor decoltată lăsând să se vadă brațele și gâtul. Genunchii fetei se văd discret în aceeași notă distinsă și rafinată a atitudinii acesteia văzută din față-profil înclinat stânga. Planul depărtat pe care se desfășoară compoziția puțin misterioasă și foarte muzicală pare a fi un perete pe care este așezat un covor hașurat în linii orizontale. Chipul fetei pare transpus de melodia intonată. Lucrarea este semnată stânga jos și nedatată.

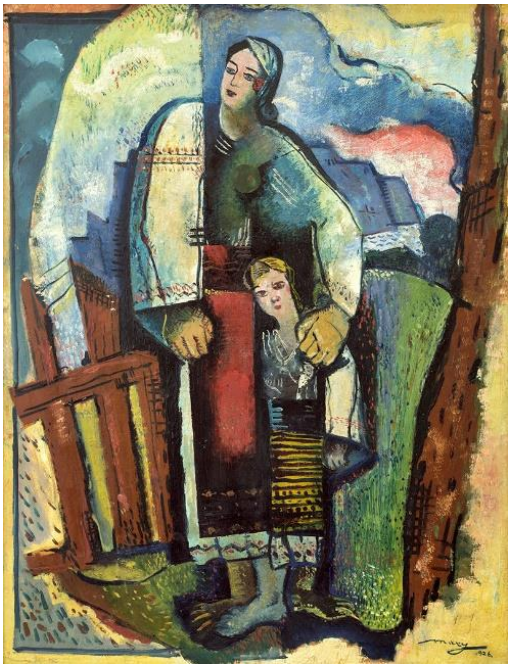

Alexandru Ziffer

Artistul s-a născut în 1882 la Eger (Ungaria) și a murit la Baia Mare în 1962. A studiat pictura la Școala de Artă Decorativă din Budapesta apoi la München istoria artei. A urmat școala particulară a pictorului Anton Ažbe și a frecventat Școala Liberă a lui Simon Hollósy (Simion Corbul). În Muzeul de Artă din Constanța este prezent cu un frumos *Peisaj din Baia Mare* (un important centru de artă din Transilvania alături de Cluj-Napoca și Oradea), al cărui principal reprezentant este. Lucrarea de dimensiuni mari reprezintă un peisaj de vară în care se profilează impunător o casă într-un plein-air fermecător în care culorile vii par să valseze armonios pe pânză. Tușele mari, vibrante, intonează parcă o simfonie în care lumina, aerul și culorile sunt notele principale ale acordurilor. Peisajul, construit panoramic este amplu şi colorat în culori complementare (roșu, verde) dar şi în nuanțe de culori din gama celor calde: galben, portocaliu, roșu. Ziffer este un mare colorist pasionat și pasional, îndrăgostit de peisajul natal dar mai ales de culoare, pe care o așează pe pânză frenetic, spontan, cu multă franchețe nelipsită de lirism. El este un pictor care ar trebui valorificat în toate adâncimile creației sale dar și în conexiune cu „Școala de la Baia Mare“.

Margareta Sterian

Artista, născută Vainberg s-a născut la Buzău (1897) și a murit la București (1993). A fost atrasă și ea de farmecul Balcicului asemenea pictorilor interbelici. Școlită la Paris la Academia Ranson și la École de Louvre, artista este multidimensională ca preocupări și dotări artistice. A realizat: pictură, grafică, ceramică, scenografie, literatură și traduceri. Copil teribil al artelor pe care le reprezintă frumos într-un stil modernist este și ea influențată de avangardism căruia îi aduce propria contribuție prin inventivitate, expresivitate și vitalitate. Ca poeta, Margareta Sterian manifestă spontaneitate şi ingenuitate în acord cu picturile sale. Amintesc aici volumele: CULORILE CANTECULUI, apărut la Editura Dacia în 1984 şi SOARE DIFUZ, culegere apărută la Cartea Românească în 1974. În cuvântul înainte al primului volum menționat, autoarea subliniază: „Strădania mea a fost aceea de a servi cu fervoare POEZIA adăugându-i cântecul culorilor spre a-i amplifica un posibil mult dorit şi trăit mesaj“. La Paris, în cadrul Academiei Ranson a studiat pictura cu Georges Braques între anii 1926-1929 şi cu Amédée de la Patellière şi Roger Bissière, iar la École de Louvre a studiat istoria artei cu Louis Hautecoeur şi istoria sculpturii cu Paul Vitry. Întoarsă în tară participă la cercetările de teren din cadrul Seminarului de Sociologie a Universităţii din București conduse de Dimitrie Gusti cu

referire la studiul de cercetare monografică a satului Drăguş din Ţinutul Făgărașului, fapt ce va avea consecințe interesante asupra stilului artistei. Prima expoziție personală o face în 1929 şi obține premiul pentru pictură al Ministerului Artelor. În 1933 participă la Roma cu lucrări importante alături de mai mulți artiști romani şi străini,sub egida lui Marinetti, la Palatul Expoziției Naționale de Artă Futuristă. În revista Il Futurismo, Marinetti i-a lăudat pe artiștii români ale căror lucrări au făcut o impresie bună. Alături de Marcel Iancu, Margareta Sterian studiază şi aplică pictura murală iar în paralel scrie versuri şi traduce cărți. În urma vizitei făcute în SUA artista cunoaște îndeaproape literatura şi poezia americană din care traduce în românește. În 1947 apare „Antologia poeziei americane“ pe care o va reedita mai târziu cu titlul „Aud cântând America“. În 1935 tipărește o antologie de poezie poloneză pe care o alcătuise cu Dusza Czara. A treia expoziție la care participă împreună cu Miliţa Petrașcu, Marcel Iancu, Henri Catargi, M. H. Maxy, Georgio de Chirico, Pavel Tchelitchew, Levnor Fini şi Leon Zack evidențiază stilul său inconfundabil în care lumea magică a basmului precum şi explorările de tip arhaic şi oniric o definesc. În paralel traduce Rilke şi Walt Whitman iar Muzeul de Artă Modernă din Paris îi achiziționează lucrări. De asemenea şi Art Center din Tokyo îi cumpără lucrări importante. Activitatea sa prodigioasă se regăsește atât în presa vremii cât şi în expozițiile din galerii naționale şi internaționale. Muzeul de artă din Constanta expune două lucrări ale artistei: *Privelişte din Veneția* din donația Cella Serghi 1984 şi *Peisaj din Balcic*, donația Cella Serghi din

1985. *Peisajul din Balcic* este pictat în culori calde ce amintesc de cromatica lui Tonitza în care domină ocrul și nuanțele de gri. Peisajul are o notație grafică ce profilează în planul din dreapta jos silueta ascuțită a unei geamii flancată de doi arbori pictați într-un verde crud pus parcă direct din tub. Linia frântă, ascendentă care marchează dealul din plan secund, desparte peisajul cu case și geamie de cerul gri-plumburiu. Nu se disting personaje. Lucrarea este o reușită a artei Margaretei Sterian care pune în valoare grafismul fin al liniei „îmbrăcat“ într-o cromatică fină în tușe delicate. Este semnată în stânga jos și datată 1934.

margareta
stoian
1924

Marcel Iancu

Marcel Iancu s-a născut la București (1895) și a murit în Israel (1984). A studiat pictura cu Iser apoi arhitectura la Institutul Politehnic din Zurich în 1915. Participă la mișcarea dadaistă împreună cu poetul Tristan Tzara și pictorul Hans Arp. La Cabaretul „Voltaire“ are o prezență vie și realizează chiar afișul primei expoziții „DADA“. În 1919 înființează la Basel împreună cu Giacometti, Hans Arp și alții grupul „Artiștii radicali“. După sejurul la Paris (1921) se desparte de mișcarea dadaistă și se întoarce în România ca important reprezentant al artei de avangardă. Face parte din grupul revistei „Contimporanul“ (1924-1936). Dacă în primii ani de creație Marcel Iancu a aprofundat studiile sale plastice într-un stil apropiat de expresionism, în parte influențat de grupul german din Dresda, mai târziu evoluează spre un cubism de factură analitică detectabil și în lucrarea *Portret de fată* pe care Muzeul de Artă o expune. Problemele de construcție compozițională și le pune în țară dar și mai târziu la Ein Hod unde se retrage definitiv. Aici pictează reliefuri policrome dar și picturi în ulei realizate într-o perspectivă constructivistă. Artistul realizează: acuarele, linogravură, design interior și vestimentar, frescă, scenografie dar și basoreliefuri, ilustrează cărți și scrie eseuri. Este influențat de curentele en vogue: postimpresionism, cubism, Art Nouveau, simbolism, expresionism și futurism. Formația de arhitect îl situează pe Marcel Iancu în prim-planul de proiecte și construcții de clădiri în Bucureștiul anilor 1922-1935?. În Cartierul Evreiesc din București există numeroase

clădiri Art Deco realizate de Marcel Iancu atât pentru familia sa cât și pentru diverși comanditari cu stare ai acelei perioade. După stabilirea în Palestina înființează grupul „Orizonturi Noi“ precum și o colonie de artiști (societate de creație) în 1953 la Ein Hod (un sat arab abandonat). Reconstrucția satului a fost făcută sub patronajul doamnei Dayan, fosta soție a generalului Mosche Dayan (premier la acea vreme). Această informație o avem de la domnul Freddy Kaiser, evreu român stabilit în Israel de profesie inginer care a lucrat o perioadă în România. În 1983 se inaugurează Muzeul *Ianco-Dada* din Ein Hod situat în regiunea de nord a Israelului în Munții Carmel. Marcel Iancu a fost printre cei care au contribuit la refacerea satului arab și la ridicarea muzeului mai sus menționat. În muzeul nostru este prezent cu o singură lucrare de dimensiuni mari *Portret de fată* executată în manieră constructivist – cubistă şi achiziționată în anul 1965.

Lucrarea *Portret de fată* este o compoziție de dimensiuni mari reprezentând o tânără în poziție șezând pe un scaun înalt cu spătar, cu cotul stâng rezemat de o măsuță pe care odihnește o carte, iar brațul stâng sprijinit pe umărul scaunului. Pe carte este scris în limba franceză „vie“ (viață). Pe umărul stâng al fetei se află o maimuță cu un braț pe capul fetei iar celălalt flancat. Prezența maimuței ca animal exotic poate fi interpretată ca simbol al ereziei și idolatriei dar și ca expresie a gustului pentru artă al fetei. Privită ca imitator al omului, maimuța a fost interpretată negativ, bestiarele medievale asociind-o cu Diavolul. În cazul de față socot că maimuța are rolul de a simboliza gustul tinerei pentru

armonia și frumusețea artei și animă totodată lucrarea realizată într-o cromatică sobră, gravă și distinsă. Portocaliul bluzei creează un centru de interes situat pe bustul personajului. Perspectiva apropiată dar și cea depărtată sunt realizate în linii orizontale, forme geometrice (dreptunghiuri, pătrate, cuburi) precum și hașurile din planul îndepărtat. Lucrarea este semnată stânga jos și datată 1930.

M. W. Arnold

Mendel Wechsler Arnold s-a născut la Iași (1897) și a murit București (1946). A absolvit Școala de Arte Frumoase din Iași avându-i ca profesori pe Gheorghe Popovici, Octav Băncilă și Constantin Artachino. A studiat la Roma și la Dresda (pentru puțin timp) și a călătorit în Grecia, Belgia, Orientul Apropiat, Palestina, Siria, Egipt, Spania și Maroc. Arnold nu s-a alăturat nici unei grupări; Lucrările sale sunt greu de încadrat într-un curent artistic. Este maestrul cel mai strălucit, dacă pot spune asta, al acuarelei, acest gen al artei plastice pe cât de greu pe atât de expresiv în spontaneitatea, directețea, și acuratețea lui. Este foarte greu să execuți acuarele, pentru că trebuie să comprimi pe unitatea de timp a execuției (fără intervenție ulterioară) tot ceea ce sufletul și mintea ta pot simți, gândi și exprima în rapiditatea clipei. Efectul asupra privitorului trebuie să fie cât mai direct, surprinzător și spontan. Toate aceste calități le întrunește M. W. Arnold în acuarelele ce-l recomanda ca pe un virtuoz al genului precum un mare muzician poate fi un virtuoz al creației și interpretării partiturilor proprii. Fluiditatea materiei, acuratețea imaginii, sentimentul de bucurie al existenței, transpar evident din acuarelele lui Arnold situându-l între marii artiști ai genului nu numai în România. Compozițiile sale se sprijină și pe desen, dar un desen fin abia sugerat și atent dozat susținător al întregii dinamici a conținutului lucrărilor. Într-atât de devotat acuarelei încât Arnold s-a influențat chiar pe sine însuși în

pictură cu această măiestrie a execuției acuarelei. În arta românească aproape toți artiștii au făcut și acuarele: Carol Popp de Szatmary, Ștefan Luchian, Pallady, Ștefan Dimitrescu, Nicolae Tonitza, Lucian Grigorescu, Nicolae Dărăscu, Gheorghe Petrașcu ș.a. Arnold însă este mai întâi acuarelist și apoi pictor refăcând drumul artei în sensul opus celor amintiți mai sus. Criticul de artă Radu Bogdan a cărui monumentală operă scrisă în 6 volume dedicate lui Andreescu (doar 2 dintre acestea fiind publicate, însumând fiecare câte 1000 de pagini) și care mi-a fost profesor de istoria artei (în particular, vreme de câțiva ani) evreu el însuși cu explicabile simpatii față de pictorii evrei, mi-a spus la una dintre ore: "Acuarela este o tehnică ce implică mult spiritul". Am înțeles această aserțiune când am văzut într-o expoziție retrospectivă acuarelele lui Lucian Grigorescu și înțeleg mult mai bine acest lucru când privesc acuarelele lui Arnold în albume. Artistul a fost realmente un maestru al acuarelei, iremediabil îndrăgostit de peisajele marine și de schimbările luminii în diferite momente ale zilei. Nu-i este străină nici pictura în ulei pe care o realizează adesea în tușe largi și culori transparente, asemeni acuarelelor. Temele preferate au fost desigur peisajele marine dar și peisajele citadine precum și naturile moarte. A realizat numeroase acuarele în Bretania (a făcut de altfel și expoziții importante cu acestea) dar și în țară. Imaginile create de artist, luminoase, clare, pure au prospețimea culorilor și vivacitatea execuției; poartă în ele spiritul complex și trăirea profundă în fața motivului ales spre nemurire.

Acuarelele realizate de Arnold înscriu un capitol remarcabil în arta românească dintre cele două războaie mondiale. Muzeul de Artă din Constanța oferă publicului vizitator o lucrare: “Ceainic pe scaun“ (Natură moartă cu samovar) păstrând în depozit lucrarea “Peisaj marin“ (acuarelă și creion pe hârtie).

Se știe faptul că acuarelele nu pot fi expuse permanent datorită fragilității lor dar și a factorilor externi (lumină, temperatură, umiditate) care le pot afecta starea de conservare.

Lucrarea “Ceainic pe scaun“ este un ulei pe hârtie de dimensiuni mici.

Pe un scăunel mic și umil situat într-un colț de bucătărie se odihnește tihnit un samovar arămiu, având drept capac un ceainic alb. O cești albă aflată în dreptul pipei de curgere a ceaiului este acompaniată sugestiv de un drapaj alb, probabil un șervet de bucătărie care atârnă pe scăunel în josul piciorului din partea stângă a imaginii. Planul îndepărtat lucrării este pictat în pătrate alb cu albastru deschis asemeni unor plăcuțe mici de faianță, desenând în unghiuri sugestive colțul în care se situează scaunul (realizând un efect optic de volum). Lucrarea răspândește tihna unei dimineți sau după amiezi liniștite, într-un interior modest dar primitor. Deși este un ulei, lucrarea pare a fi realizată în tehnica acuarelei. Este semnată dreapta jos, nedatată.

Iosif R. Rosenbluth

Artistul s-a născut la București (1894) și a murit în București (1975). Este în primul rând gravor dar și pictor cu o desăvârșită cultură artistică ce cuprinde studii de vioară la Conservatorul din București (1912), studii la Academia de Arte Frumoase din București, Școala Națională de Arhitectură din Paris, studii de pictură și gravură la Academia La Grande Chaumière și Academia Julien din Paris. Latura cea mai valoroasă a activității sale o reprezintă grafica, înfățișând mici peisaje urbane dar și grafică de carte. A ilustrat cărțile „Hanul Ancuței“ a lui Mihail Sadoveanu și „Amintiri din copilărie“ de Ion Creangă. În pictură preferă peisajul pe care-l realizează în culori armonioase și pline de prospețime. Studiază și pictează atât peisaje din București cât și din Sinaia, Câmpulung și alte zone ale țării. În monografia dedicată artistului, criticul și istoricul de artă Radu Ionescu (R. Iosif, Editura Meridiane București 1969) consideră că: „opera sa se aseamănă unui mare edificiu“ pe care l-a ridicat cu sacrificiu și cu bucurie.

Muzeul nostru deține lucrarea în ulei intitulată *Flori* și face parte din „Donația scriitoarei Cella Serghi“ (1984, 1985). Lucrarea reprezintă o natură statică și se desfășoară în plan vertical astfel: pe un colț de masă acoperită cu un șervet dantelat alb cu irizații albăstrui se află o vază pictată secvențial jumătate negru (partea de sus) și jumătate verde (partea de jos). Alături, în partea stângă se află o ceașcă de

cafea cu farfurie pictate în același verde crud ca și vaza în care se află cinci garoafe, patru albe și una roșie abia îmbobocită. Pata de roșu a garoafei înviorează lucrarea contrapunctând cu fondul închis negru-brun pictat în tușe largi, ample. Albul garoafelor ritmează armonios cu albul șervetului dând vibrație acestei frumoase naturi statice. Lucrarea este semnată dreapta jos, datată indescifrabil (probabil 1933).

O conversație neconvențională cu pictorița Medi Wechsler Dinu

Doamna Medi Wechsler Dinu s-a născut în anul 1908 Ia Râmnicu Vâlcea şi a studiat artele plastice cu Steriadi şi Ipolit Strâmbulescu Ia București; a pictat în perioada interbelică şi postbelică până în prezent. A fost soția poetului avangardist Stefan Roll (Gheorghe Dinu — numele lui adevărat). A pictat Ia Balcic alături de marii noștri pictori din perioada regalistă, dar arta ei a rămas aproape necunoscută până acum. În anul 2008, grație criticului de artă Luiza Barcan, artista a deschis o expoziție personală Ia Constanța şi Ia Tulcea, donând acestor muzee serii de lucrări foarte importante realizate la Balcic şi în Delta Dunării. Actualmente trăiește în București, pășind spre al 104-lea an de viață.

Când am decis să fac un interviu cu doamna Medi Wechsler Dinu, m-am gândit mai întâi c-o deranjez sau o obosesc; prin urmare am amânat această dorință a mea sau mai degrabă am anulat-o. Din fericire, în vara acestui an m-a vizitat o fostă colegă de facultate, Doina Cosmănescu, rezidentă în S.U.A. care, aflând despre studiul meu privitor Ia pictorii evrei cu lucrări pe simezele Muzeului de Artă din Constanța, m-a îndemnat să îndrăznesc să fac acest interviu, spunându-mi în plus că doamna Medi Wechsler Dinu este deschisă spre orice fel de dialog, bucurându-se când cineva

o vizitează. Prin urmare, am luat legătura cu d-na Veronica Bârlădeanu, vicepreședinta Asociației Evreilor din România care a intermediat această întâlnire prin domnul Gaetano Perrotta, directorul Căminului pentru Persoane Vârstnice din București.

Așadar, iată-ne în foaierul din faţa camerei d-nei Medi Wechsler Dinu:

Medi Wechsler Dinu: Ați venit special pentru mine?

Geta Deleanu: Da. Ați făcut o frumoasă donație Muzeului de Artă din Constanța pentru care vă mulțumim!

M.W.D.: Faptul că lucrările mele au ajuns la muzee este un lucru bun, au ajuns unde trebuie. În pictură eu am urmărit mai degrabă partea documentară. Am spus asta şi la Tulcea.

(D-na Medi Wechsler Dinu a donat și Muzeului de Artă din Tulcea lucrări făcute la Sulina şi Delta Dunării, n.n.)

G.D.: Cu toate acestea, lucrările dumneavoastră, mai ales cele din Balcic, sunt foarte picturale, au mult farmec şi poezie.

M.W.D.: Acum, când ai venit citeam presa, ziare nemțești, le prefer pentru că acolo informația este mai clara, fără amestec cu lucruri neplăcute...

G.D.: Crime, violuri, accidente.

M.W.D.: Da, chestiuni ce îngreunează informația. Pe mine mă interesează mai puțin politica românească cu polemici rușinoase...

G.D.: Am citit azi dimineață în presa noastră că francezii vor să repatrieze zece mii de țigani români.

M.W.D.: Nu numai români.

G.D.: Asta ne consolează puțin (Doamna Medi Dinu zâmbește aprobativ (n.n.).

G.D. Cum ați îndurat căldurile din vara asta?

M.W.D.: Nu mai sunt același om (apropo de călduri), am stat mai mult aici (și-mi indică instalația de aer condiționat n.n.). Cred că în vara asta am ispășit multe păcate; păcatele le știi sau nu le știi, doar Dumnezeu le știe.

G.D.: L-ați avut profesor pe Steriadi...

M.W.D.: Da, Steriadi credea în talentul înnăscut. Elevul să ajungă pe căi proprii la nivelul pe care-l poate atinge. În atelierele din Grivița erau și băieți și fete, iar în „Iulia Hașdeu erau numai fete... Eu am rămas în „Iulia Hașdeu".

G.D.: Adică, cu colegele...

M.W.D.: Când am dat examen, se intra și cu patru clase primare, important era să știi. Cei care aveau bacalaureatul făceau doar trei ani, cei cu patru clase făceau șapte ani.

G.D.: L-ați mai avut profesor și pe Ipolit Strâmbulescu (sau „Strâmbu”)!

M.W.D.: De la el am învățat meserie; m-a învățat lucruri elementare pe care le-aș fi descoperit mai greu singură, Steriadi nu se băga, el era cu modernismul... De la Strâmbulescu am învățat multe lucruri folositoare. Aveam o ață la capătul căreia era agățată o greutate și cu ea stabileam verticalele; de exemplu, la un personaj, unde se afla capul puneam ața, iar greutatea îți indica unde trebuie să fie picioarele. Era o metodă fără greș. Reiner (Francisc Reiner, profesor de anatomie, n.n.) ne ridica nivelul cultural general,

ne învăța să privim corpul omenesc în pictură și în viață. A fost un mare ajutor pentru noi. Cu Steriadi am lucrat trei ani; cu Strâmbulescu un an. Reiner avea, prin soție, relații la Curtea Regală. Soția lui a fost prima femeie chirurg din România, era armeancă din Iași.

G.D.: Cum decurgeau orele la Facultate?

M.W.D.: Primele două zile ale săptămânii aveam desen și apoi toată săptămâna culoare. Într-o zi, când am auzit în spatele meu două colege comentând cu voce tare desenul meu, i-am spus lui Steriadi că vreau să renunț. Atunci el mi-a răspuns: „Dar ești cea mai talentată dintre elevele mele, cum să renunți?“. Mai târziu am aflat că asta spunea fiecărui student ca să-l încurajeze.

G.D.: Când ați descoperit Balcicul?

M.W.D.: Cu Balcicul a fost așa: aflasem că există un sindicat al Artiștilor Plastici, i-am spus lui tata şi el m-a sfătuit să mă înscriu; în fiecare seară erau ședințe deschise; la una din ședințe am fost întrebată dacă vreau să merg la Balcic, căci acolo sindicatul are casă; în felul ăsta am ajuns la Balcic. A fost o revelație! Terminasem studiile (1934, n.n.) și apoi m-am dus acolo în fiecare an până în 1939.

G.D.: La Balcic I-ați cunoscut pe Tedi (fratele mai mic al lui Victor Brauner, n.n.)...

M.W.D.: Da, I-am cunoscut pe Tedi care era mai tânăr decât mine.

G.D.: Cu cât?

M.W.D.: Cu patru ani... și ne-am despărțit. Pe atunci, noi nu eram atât de lipsiți de prejudecăți ca tinerii de azi.

G.D,: Ați fost colegă cu Lena Constante…

M.W.D.: Da, Leana s-a căsătorit cu Hari Brauner. Braunerii erau frați: Victor, Hari, Tedi și o soră mai mare Rovenna Brauner care studiase Politehnica (prima femeie inginer), dar nu a profesat pentru că nu și-a găsit de lucru (cine avea încredere la vremea aceea Intr-o femeie inginer?); a trăit din lecții particulare și din tricotaje. Revenind la studii, eu am dat examen la arhitectură, dar am picat din cauza matematicii... Apoi am fost sfătuită să dau la matematică tocmai pentru a depăși acest obstacol, dar nu înțelegeam nimic. Am studiat cursuri la Facultatea de Matematică unde preda și Țițeica (profesorul Gheorghe Țițeica, celebrul matematician, n.n.). Acolo am asistat la un incident pe care nu I-am făcut public până acum. În timpul desfășurării cursurilor, un grup de băieți alergau să bată un student mic, slab, roșcovan care s-a refugiat de pe hol în clasa unde profesorul ținea cursuri. Țițeica a intervenit luându-i apărarea studentului într-un mod simplu: i-a trimis pe golani la studiul matematicii!

G.D.: Extraordinar! Și de ce voiau să-l bată?

M.W.D.: Pentru că era evreu!!!

G.D.: Și s-au potolit?

M.W.D.: Au mai vociferat ei pe holuri dar nu s-au atins de el. Țițeica ar fi putut să nu intervină, dar l-a salvat.

C.D.: Pe lângă știința matematicii, profesorul Țițeica s-a dovedit a avea și un suflet mare.

M.W.D.: Erau oameni foarte sufletiști profesorii mei.

G.D.: I-ați mai avut profesori pe Nae Ionescu, Dan Barbilian. Cum erau Ia catedră?

M.W.D.: Nae era strălucitor! Venea atâta lume Ia cursurile lui încât trebuia să fie aduse scaune în plus și trebuia să se deschidă ușile, să se audă și de pe hol, chiar dacă nu-l vedeau. Veneau și de Ia alte facultăți. Era strălucit! Pe profesorul Dan Barbilian l-am avut Ia matematică. (Doamna Medi Wechsler Dinu a audiat cursuri libere Ia Facultatea de Filozofie şi Ia cea de Matematică, n.n.).

G.D.: Și v-a făcut să vă placă matematica?

M.W.D.: Am înțeles mersul gândirii. Eu știam versuri de lon Barbu pe de rost, dar nu știam că el este Dan Barbilian. Mai târziu, Ia restaurantul artiștilor, cineva mi l-a arătat pe poet, iar eu am spus: „Dar este profesorul de matematică Dan Barbilian!" „Păi el este poetul lon Barbu!" mi s-a răspuns. A fost o surpriză pe care au mai avut-o și alții.

G.D.: Pe Ștefan Roll cum l-ați cunoscut? (Stefan Roll este pseudonimul literar al scriitorului Gheorghe Dinu, soțul pictoriței, n.n.)

M.W.D.: În mediul artistic bucureștean. Când ne-am cunoscut și am devenit intimi, nu se puteau căsători un evreu şi un creștin. Așa că locuiam în atelierul unei prietene care emigrase. Într-o zi ne-am întâlnit pe stradă cu Petrică Pandrea, care mă simpatiza că eram olteancă din Vâlcea. M-a invitat Ia o cafea şi a aflat că nu eram căsătoriți. Atunci, s-a oferit să ne fie naș; ne-a luat buletinele și-a aranjat totul, noi trebuia doar să ne prezentăm, să spunem „DA". Așa ne-am căsătorit.

G.D.: Trecuse perioada restricției...

M.W.D.: Da.

G.D.: Ați avut copii?

M.W.D.: Ne-am dorit copii, dar...

G.D.: Părinții dumneavoastră, din ce zonă veneau?

M.W.D.: Mama mea venea din Cluj, nu știa decât ungurește și nemțește, iar tata din Vâlcea. Fusese trimis de patron un an la Berlin să învețe terminologia germană pentru industria lemnului. Apoi a găsit un post bine plătit la Brezoi, unde era contabil la o întreprindere de industrie a lemnului. Este vorba de Compania Forestieră Lowendhal. Aici mama și tata s-au cunoscut la cantina fabricii. S-au căsătorit și apoi m-am născut eu, pe 22 decembrie 1908. La patru ani după mine, s-a născut un băiețel care a murit la vârsta de opt ani într-un accident stupid. Mai am o soră care s-a născut la zece ani după mine.

G.D.: Deci acum are 93 de ani...

M.W.D.: Da, sora mea este acum în Israel, locuiește lângă Tel Aviv. Acum patruzeci de ani a plecat acolo să se mărite…

G.D.: Deci avea 53 de ani...

M.W.D.: Nu, nu, cred că avea vreo 40 de ani când a plecat, nu știu exact, ți-am spus că nu stau bine cu matematica (râde, n.n.). Vorbim la telefon mereu. Și azi am vorbit cu ea.

G.D.: Dar de văzut nu v-ați mai văzut.

M.W.D.: Eu n-am fost niciodată în Israel.

G.D.: Revenind la anii de studii, după ce ați absolvit Academia de Arte, ce ați făcut?

M.W.D.: La îndemnul tatălui meu am urmat și Seminarul Pedagogic și mi-a folosit pentru că în timpul războiului am predat caligrafia desenul la Liceul Kreindler,

pe strada Anton Pann. Câteva profesoare au închiriat această casă cu camere de locuit și au făcut săli de clasă unde îi învățau pe copiii evrei.

G.D.: Le-ați avut eleve pe Nina Cassian, Sanda Faur...

M.W.D.: Da, pe Ivonne Hassan, Ileana Vrancea și pe fetele lui Gheorghiu Dej, nevasta lui era evreică.

G.D.: Una din fete devenise actriță, cred.

M.W.D.: Da, da.

G.D.: Despre Costin Petrescu ce ne puteți spune?

M.W.D.: În primul an, la examen îl avusesem pe Șirato, iar în al doilea an pe Costin Petrescu.

G.D.: EI a pictat Ateneul Român, câteva biserici printre care una chiar În Constanța.

M.W.D.: Da. EI mi-a spus glumind: „Să te înscrii la Belle Arte și după ce n-o să mai fiu eu, îmi vei lua locul". Erau oameni foarte generoși.

G.D.: Mă scuzați, cred ca v-am cam obosit.

M.W.D.: Nu m-ați obosit, mi-a făcut plăcere. Căldurile din vara asta m-au obosit... și uitându-se la florile din vază (o sticlă din plastic tăiată frumos pictată în motive ce aduceau cu cele ale artei populare românești), noi ar trebui să ne valorificăm arta tradițională făcută de urmașii unor meșteri, cine știe din ce timpuri....

GETA DELEANU
Muzeograf la Muzeul de Artă Constanta

Septembrie 2012

Autoarea adresează mulțumiri următoarelor personalități:

Doamnei *Luiza Barcan*, critic de artă care a descoperit-o pe artistă;

Domnului *Gaetano Perrotta*, directorul Căminului pentru Persoane Vârstnice din București, care ne-a permis intrarea în instituție;

Doamnei *Veronica Bârlădeanu*, secretara Asociației Evreilor din România;

Doamnei *Doina Cosmănescu*, resident în S.U.A., pentru încurajări.

Bibliografie selectivă

Viorica Andreescu, *Samuel Mützner*, Ed. Meridiane, București, 1974.

Octavian Barbosa, *Dicționar al artiștilor români contemporani*, Editura Meridiane, București, 1976.

Radu Bogdan, *Reverii Lucide*, Ed. Meridiane, București, 1972.

Ștefan Borghida, *Alexandru Ziffer* (catalog), Ed. Meridiane, București, 1968.

Al. Busuioceanu, *Iser*, Ed. Ramuri, Craiova, 1930.

Catalogul Balcic al Muzeului Național de Artă, 2004.

Catalog Centrul Cultural UNESCO „Ionel Perlea”, Muzeul de Artă Constanța, Galeriile de Artă ARCADIA, Iunie-Iulie, 2003.

Catalogul Muzeului de Artă din Constanța, Chimprest Publicity, 1998.

Alexandru Cebuc, *Catalogul Muzeului de Artă al RSR*, 1986.

Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu, Marin Mihalache, *Pictura românească în imagini*, Ed. Meridiane, București, 1970.

Vasile Florea, *Pictura Românească Modernă și Contemporană*, Ed. Meridiane, București, 1982.

M. D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, 1904, Biblioteca Orașului Cernavodă.

Radu Ionescu, *Iosif Rosenbluth*, Ed. Meridiane, București, 1969.

Ionel Jianu, *Iser*, ESPLA, București, 1957.

Ervin Kesler, *Culorile Avangardei 1910-1950*, Institutul Cultural Român, 2007 Sibiu Capitala Europeană.

Negoiță Lăptoiu, *Incursiuni în plastica românească*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987.

Aurelia Lăpușan, Theodor Birda, *Monografia Orașului Cernavodă*.

Rodica Marian, *Samuel Mützner 1884-1959*, Ed. Antet, București, 2005.

Marin Mihalache, *Iosif Iser*, Ed. Meridiane, București, 1970.

I. Mușat, *Monografia Dobrogei*, București, 1940, Biblioteca Orașului Cernavodă.

Amelia Pavel, *Pictori Evrei din România*, Ed. Hasefer, București, 2003.

Amelia Pavel, *Pictura românească interbelică*, Ed. Meridiane, București, 1996.

Constantin Prut, *Dicționar de artă modernă*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1982.

Florin Stan, *Portul Constanta – Poartă deschisă evreilor spre Ţara Sfântă*. Studii privind „Problema evreiască în Romania 1938-1944“, Ed. Muzeului Marinei Romane, Constanţa, 2007.